

УДК 903.02 (477.83) “09|12”

КОЛЕКЦІЯ РЕСТАВРОВаних ГОРЩИКІВ З ГОРОДИЩА ЛІТОПИСНОГО БУЖСЬКА

Петро Довгань

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
Інститут археології*

79000 вул. Університетська, 1
Львів, Україна

Наведено відомості про колекцію цілих форм посуду з розкопок городища літописного Бужська, які з 2001 р. проводить археологічна експедиція Інституту археології Львівського національного університету імені Івана Франка. Це шість повністю відреставрованих ліпних та кружальних горщиків Х–середини ХІІ ст. Майже всі вони – предмети *in situ*, виявлені на долівках та в печах житлових споруд і є носіями широкої наукової інформації.

Ключові слова: городище, горщик, кераміка.

Бужська археологічна експедиція Інституту археології ЛНУ ім. І. Франка з 2001 р. проводить стаціонарні археологічні дослідження на городищі літописного Бужська, що локалізоване в центрі сучасного міста. За цей час укомплектовано значну колекцію кераміки, яка налічує понад три тисячі фрагментів ліпного та кружального посуду: горщиків, сковорідок, корчаг, мисок, друшляків, амфор. Вони віднайдені у культурному шарі розкопів та в житлових і господарських об'єктах. Хронологічні рамки керамічних артефактів дуже широкі – від пізнього трипільля другої половини ІІІ тисячоліття до н. е. до початку ХІХ ст. [2. С. 30–31]. Звичайно, більшу частину керамічної колекції репрезентують матеріали кінця VII–першої половини ХІІІ ст. (понад 90 %). Водночас, починаючи з 2003 р., із фрагментів та уламків керамічних горщиків чи більших віднайдених їхніх частин у польовій лабораторії експедиції та в керамічній лабораторії Інституту археології вдалося повністю реконструювати шість горщиків Х–ХІІ ст. Оскільки цілі форми посуду під час дослідження городищ слов'яно-руського часу є рідкісними знахідками та завжди викликають значні наукові зацікавлення завдяки широкій інформативності, то наведемо детальний опис цієї колекції посуду.

Горщик І¹ (рис. 1, 1). Віднайдений 2003 р. на долівці житла V, поряд із розвалом печі-кам'янки. Був роздушений під час пожежі, тож бік, яким лежав на долівці, залишився “природним” – світло-коричневим, а інший – обпалений – темно-сірим. Посудина виготовлена на гончарному крузі. В керамічній масі є значні домішки дрібно- та середньозернистого піску. Поверхня рівна, старанно заглажена, через значну кількість

© Довгань П., 2007.

¹ Нумерація горщиків наведена за порядком їх виявлення та реставрації.

піску шершава. Випал недостатньо редукований, у зламі тришаровий: темно-сірий (усередині), світло-сірий (по краях).

Горщик має манжетоподібне викінчення вінець, зовнішній край у нижній частині з гострим виступом. Шийка висока (приблизно 2,0–2,5 см), середньовідхилена, має плавний перехід до плічок. Плічка заокруглені, поставлені у верхній частині посудини, прикрашені лінійним заглибленим орнаментом з шести майже паралельних ліній. Тулуб високий та вузький. Діаметр вінець – 16,0 см, дна – 9,0 см, висота горщика – 25,5 см. Датування – кінець X–початок XI ст. Є першою цілою формою посуду з городища літописного Бужська [1. С. 14, 21].

Горщик II (рис. 1, 2). Лежав на дні стовпової ями житла IX у розкопі 2003 р. Збережений на 90 %. Ліпний невеликий горщик виготовлений з глини зі значними домішками грубозернистого піску. Поверхня заглажена неохайно, горбкувата. Збереглися сліди від пальців ремісника. Випал нередукований, поверхня шершава, колір темно-сірий, майже чорний.

Вінця посудини горизонтально відхилені, їхні краї заокруглені. Коротка, пряма, слабо виражена шийка плавно переходить у слабо виражені плічка. Тулуб ледь роздутий. Придонна частина дещо звужена. Діаметр вінець – 9 см, дна – 6 см, висота горщика – 6 см. Датування – X ст. [1. С. 16, 20].

Горщик III (рис. 2, 1). Його фрагменти були у внутрішній фактурі череня глинобитної печі житла VII (розкоп 2003 р.). Він складався з кількох прошарків випаленої глини та битої кераміки (за принципом торта: шар глини – шар битої кераміки). Керамічна частина налічувала 387 фрагментів та уламків кружальної кераміки, 58 з яких належали горщику.

Він опуклобокий, виготовлений на гончарному крузі. В керамічній масі є домішки дрібнозернистого піску. Поверхня горщика через перебування у фактурі череня в окремих місцях полущена. Посудина сірого кольору. Випал редукований.

Вінця округлі, масивні, з легко приплюсненою верхньою частиною. Виїмка під покришку добре виражена. Шийка плавно вигнута, її висота не перевищує 1 см. Високі плічка чітко відділені від шийки, прикрашені орнаментом із заглиблених паралельних ліній. Найбільше розширення тулуба припадає на верхню третину горщика і становить 22 см. Далі боковини плавно звужуються до дна. Діаметр вінець – 17,5 см, дна – 10,5 см, висота горщика – 20,0 см. Датування – середина XII ст. [1. С. 15, 21].

Горщик IV (рис. 2, 2). Як і горщик III, його фрагменти (42 одиниці) були у внутрішній фактурі череня глинобитної печі житла VII із розкопу 2003 р. Це великий конічний кружальний горщик для зберігання запасів продуктів. Його характеризують супіскувата текстура керамічного тіста з домінуванням середньозернистого піску та недосконалий редукований випал. Поверхня добре заглажена, через велику кількість піску в керамічній масі шершава, сіро-коричневого кольору.

Форма горщика присадкувата, діаметр вінець дорівнює висоті. Вінця прості, зовнішній бік косо зрізаний, внутрішній з чітко виділеним гострим уступом, шийка плавно вигнута, коротка (приблизно 2 см). Перехід до плічок добре виражений. Найбільше розширення тулуба припадає на верхню третину посудини. Далі боковини плавно звужуються до дна. Плічка і тулуб прикрашені врізними паралельними лініями. Діаметр вінець – 28 см, дна – 12 см, висота горщика – 28 см. Датування – середина XII ст. [1. С. 15, 21].

Горщик V (рис. 3, 1). Виявлений у культурному шарі розкопу 2005 р. на глибині 0,35 м від рівня сучасної поверхні. Збережений на 85 %. Невеликий опуклобокий кружальний горщик. У керамічному тісті є значна кількість середньозернистого піску. Поверхня старанно заглажена, сіро-коричневого кольору. У зламі посудина одношарова. Горщик має косо зрізані вінця із закрайкою для покриття з внутрішнього боку, коротку шийку і добре виражений перехід до плічок. Діаметр вінця – 9 см, дна – 6 см, висота горщика – 11 см. Датування – кінець XII–початок XIII ст. [З. С. 14, 22].

Горщик VI (рис. 3, 2). Фрагменти віднайдені у розвалі печі-кам'янки об'єкта IV (напівземлянки) у розкопі 2005 р. Текстура керамічного тіста супіскувата з переважанням дрібнозернистого піску. Кружальний, у зламі одношаровий, сіро-коричневого кольору.

Вінця у формі “правильного манжета” з вертикально зрізаним краєм. Верхня губа сильно вищерблена. Шийка вертикальна, висота від основи до вінця – 2 см. Плічка заокруглені, поставлені у верхній частині посудини, прикрашені широкими заглибленими паралельними лініями. Діаметр вінця – 14 см, дна – 8 см, висота горщика – 23,5 см. Датування – кінець X–початок XI ст. [З. С. 18, 25].

Колекція цілих форм горщиків із розкопок городища літописного Бужська, крім відомостей про побут населення, дає змогу простежити еволюцію керамічного виробництва та зміну опалювальних пристроїв житлових споруд слов'яно-руської доби на Західній Волині.

1. Довгань П. Звіт про археологічні розкопки у місті Буську Львівської області у 2003 році // Наук. архів ІА ЛНУ ім. І. Франка.
2. Довгань П. Звіт про археологічні розкопки у місті Буську Львівської області у 2004 році // Наук. архів ІА ЛНУ ім. І. Франка.
3. Довгань П. Звіт про археологічні розкопки у місті Буську Львівської області у 2005 році // Наук. архів ІА ЛНУ ім. І. Франка.

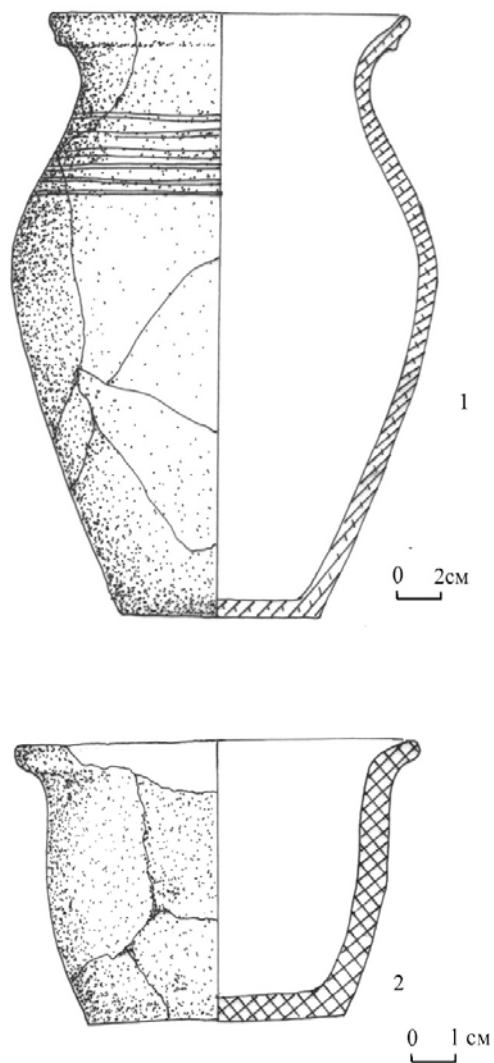

Рис. 1. Горщики кінця X–початку XI ст. із житла V (1) та X ст. із житла IX (2)
(розкопки 2003 р.).

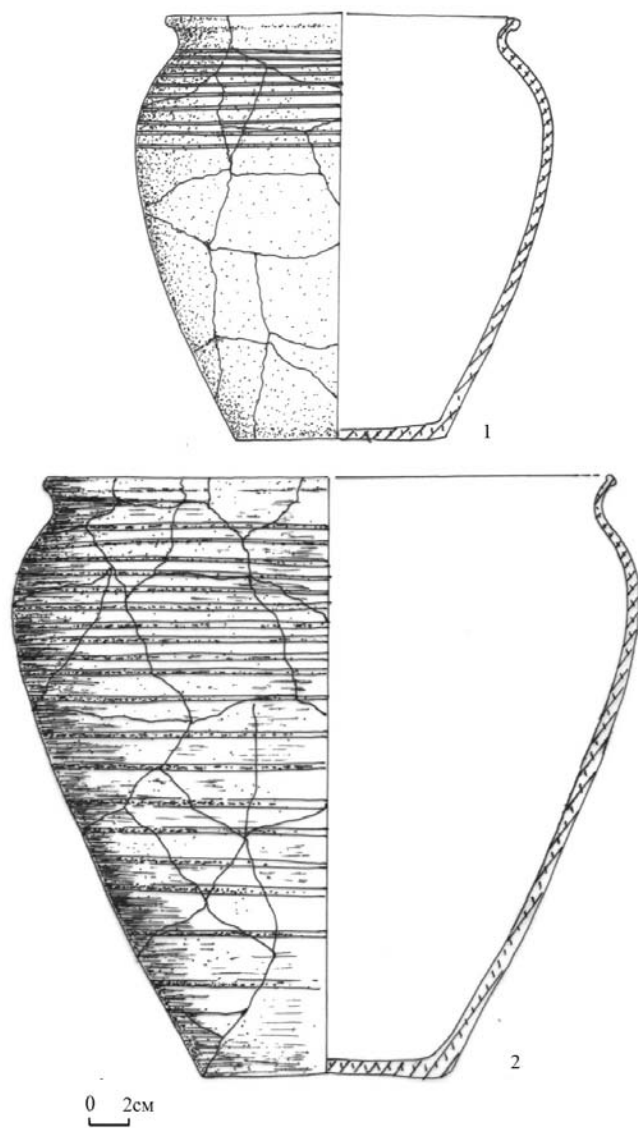

Рис. 2. Горщики середини XII ст. із череня печі житла VII (розкопки 2003 р.).

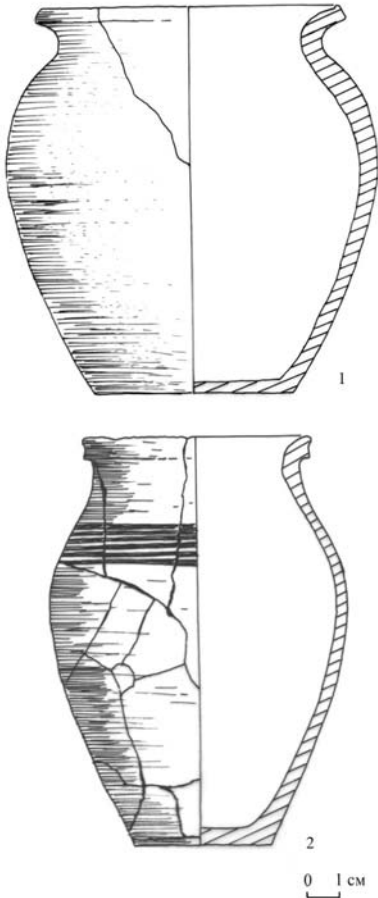

Рис. 3. Горщики кінця XII–початку XIII ст.
із культурного шару (1)
та кінця X–початку XI ст. із житла IV (2)
(розкопки 2005 р.).

COLLECTION OF RESTORED POTS FROM THE HILLFORT OF ANNALISTIC BUZHSK

Petro Dovhan

*Ivan Franko National University of Lviv,
Institute of Archaeology*

The author presents some data about the collection of unbroken pottery from the excavation of the hillfort of annalistic Buzhsk conducted since 2001 by the archaeological expedition of Lviv Franko National University. These are six completely restored earthenware and pottery pots of the 10th- mid-12th c. Almost all of them are in situ objects found on the floor and in stoves of abodes; they can offer a lot of information to a scholar.

Key words: hillfort, pot, pottery.

Стаття надійшла до редколегії 06.03.2007
Прийнята до друку 10.03.2007